

**Dr. Franz Kirnbauer, a bányászat
kultúrtörténetének és néprajzának kutatója
(1900 – 1978)**

HADOBÁS SÁNDOR

A bányászat két legfontosabb ágazata – az érctermelés, majd a 18. századtól a szénbányászat is – a modern gyáripár kialakulásáig sok európai ország meghatározó gazdasági szektora volt. A 20. század azonban az iparág egyre gyorsuló visszaesését hozta, míg végül csaknem mindenütt megszűnt a mélyművelésű bányászat. A széntermelés néhány helyen még dacol az idővel (és a környezetvédőkkel), de az ércbányászat egy-két kivételtől eltekintve gyakorlatilag már a múlté.

A bányákkal együtt megszűnt a szakma és eltűntek, feloldódtak a társadalomban a nagy múltú, összetartó és hajdan tekintélyes erőt képviselő bányász közösségek is. Az a szerteágazó és értékes kulturális örökség, amit a bányászat az évszázadok során felhalmozott, mégsem veszett el teljesen, mert a hivatásos és amatőr kutatók – ha kicsit megkésve is – felfigyeltek rá, és még időben összegyűjtötték a legfontosabb elemeit, megőrizve az utókor számára. Ez a munka már a 19. században elkezdődött mind szellemi (pl. mesék), mind pedig tárgyi (pl. viselet) vonatkozásában. Rendszeres gyűjtések, kutatások azonban nemigen folytak, inkább elszigetelt, egyedi esetekről volt szó. Nálunk az úttörők közül *Orbán Balázs*, *Jankó János* és *Versényi György* neve érdemel említést. A külföldi kutatók sorából kiemelkedik az osztrák *Franz Kirnbauer* tevékenysége, aki bányamérnöki végzettséggel, aktív bányászként kezdett az 1920-as évek elején a bányászat kulturális örökségének és néprajzának kutatásához, feldolgozásához és publikálásához. Közel hat évtizedre terjedő munkásságának eredményeként körvo-

nalazódott a bányászat néprajza (*Volkskunde des Bergmanns*), mint a néprajztudomány egyik önálló ágazata, amely az ilyen irányú munka alapjául szolgálhat a *Duna-medence* országainak mai kutatói számára. *Kirnbauer professzort* és a bányász hagyományok megőrzésével kapcsolatos kiemelkedő tevékenységét nálunk alig ismerik, műveire is csak ritkán hivatkoznak, ezért a következőkben bemutatjuk életének és munkásságának legfontosabb állomásait.

1900. február 19-én született az alsó-ausztriai *Herzogenburgban*, de gyermek- és ifjúkorát *Mödlingben* töltötte. A kiváló eredménnyel elvégzett gimnáziumi tanulmányok után 1919-ben a *Leobeni Bányászati Főiskolára* iratkozott be, ahol bányamérnöki diplomát szerzett 1923-ban.

Első munkahelye a stájerországi *Köflach* szénbányája volt, majd 1924 és 1932 között a romániai *Teregova (Bánát, egykori Krassó-Szörény megye)* földpát- és berillbányájában¹ dolgozott. 1925-ben házasságot kötött a badeni *Hildegard Martinnal*. Három gyermekük

született: két fiú és egy leány.

A gyerekek iskoláztatása érdekében 1932-ben hazaköltöztek. 1936-ig *Felső-Ausztriában (Kriechbaum bei Schwertberg)* kaolinbánya-igazgató volt, majd 1938-ig a stájerországi *Erzberg* vasércbányájában üzemvezetőként tevékenykedett. Közben tudományos munkát is folytatott, melynek eredményeként 1934-ben doktori címet szerzett *Leobenben*. Disszertációját, amely 360 gépelt oldalt

¹ A földpátok (németül Feldspat) az építőanyag- és a kerámiaipar nyersanyagai. A *Reichert-Zeller-Koch-féle Ásványhatározó* (1931) szerint *Teregován* a nagyszemű orotklászbán közönséges berill fordul elő a gránitpegmatitban. (164. old.)

és 100 képtáblát tartalmaz, a bányamérés fejlődéséről írta (*Die Entwicklung des Markscheidewesens in Österreich*).

1938 és 1948 között dr. Kirnbauer a szászországi *Freibergben* az ottani fő-bányahivatal alkalmazottja volt műszaki-tudományos munkakörben. Itt élte át a második világháború megpróbáltatásait. A háború utáni kaotikus helyzetben kényszerű okok miatt egy freibergeri bőrgyárban dolgozott, mint vegyész, 1948-ig. *Freibergben*, az egyik legpatinásabb európai bányavárosban erősödött meg benne a bányász hagyományok és a bányászat néprajza iránti elkötelezettség, amely a későbbi évtizedekben teljesedett ki.

1948-ban visszatért *Ausztriába*, és *Bécsben* helyezkedett el, mint főmérnök a *Wiener Bohrgesellschaft Austrominol* nevű vállalatnál.

1950-ben az *Osztrák Bányászati és Kohászati Iskolák Egyesületének* felkérésére elvállalta a leobeni *Bányászati és Kohászati Iskola* (nem tévesztendő össze a főiskolával) igazgatói tisztségét. Ezután 1952-től *Bécsben*, a főbányahatóságnál kamatoztatta széleskörű ismereteit, egészen 1965-ben történt nyugalomba vonulásáig. Két évig még tanácsadóként dolgozott, majd élete hátralevő részében minden idejét és erejét a bányászat kulturális örökségével és néprajzával kapcsolatos kutatásoknak és publikációknak szentelte. 1952 és 1967 között rész vett az évente megjelenő *Osztrák Bányászati Kézikönyv (Österreichischen Montan-Handbuch)* szerkesztésében. Mint gyakorló bányamérnököt, pályája során leginkább a földpátok (feldspat), a zsírkő (talk) a kaolin, a gipsz és a grafit érdekelték. Ezekkel az ipari ásványokkal kapcsolatban földtani kutatásokat végzett, szakvéleményeket és készletbecsléseket készített, és amint fentebb említésre került, esetenként a termelés-irányításban is részt vett.

A korábban megszerzett professzori cím birtokában 1962-től a *Bécsi Egyetemen* „*A bányatan alapjai*” (*Grundzüge der Bergbaukunde*), majd 1965-től „*A bányászat néprajza*” (*Bergmannsvolkskunde*) című szemináriumok előadója volt. A leobeni *Bányászati Főiskolán* „*A bányászat kultúrtörténete*” (*Bergbaukulturgeschichte*) címmel tartott előadásokat, szintén 1965-től. Tehát Kirnbauer professzor kitartó munkájának eredményeként az osztrák felső-

oktatásban létjogosultságot nyertek az általa megalapozott tudományos szakterületek.

Hosszú időn keresztül a *Bécsi Földtani Társaság Igazgatótanácsának* tagja (1950-1968), és más műszaki-tudományos szervezeteknek is aktív munkatársa volt, egészen haláláig. 1973-ban a *Leobeni Bányászati Főiskola* mint az intézmény egykori hallgatóját, aranydiplomával tüntette ki 50 éves bányamérnöki jubileuma alkalmából. Életének utolsó időszakában számos más kitüntetésben is részesült. 1978. január 18-án hunyt el *Bécsben*, egy hónappal 78. születésnapja előtt.

Kiemelten szólunk *Kirnbauer professzornak* a bányász hagyományok gyűjtése, feldolgozása és publikálása terén kifejtett sok évtizedes munkásságáról, amely a nevét az utókor számára leginkább megőrizte. Már főiskolás korában is megmutatkoztak ilyen irányú érdeklődésének a jelei. Első nyomtatásban megjelent írása is e tárgykörben született 1923-ban a német bányász-népdalról (ez volt az egyik kedvelt kutatási területe, egész pályafutása alatt foglalkoztatták a bányászok zenei életének kérdései), és amint láttuk, doktori disszertációja szintén a szakmai hagyományokat elevenítette fel.

A munka szervezetté és folyamatossá tétele érdekében 1949. október 13-án a bányász hagyományok iránt elkötelezett kollégáival megalapította az úgynevezett „*Leobeni Munkaközösséget*” (*Leobener Arbeitskreis*). 1950-ben megindította a „*Leobener Grüne Hefte*” (*Leobeni Zöld Füzetek*) című kiadványsorozatot, amely *Kirnbauer professzor* haláláig, tehát 28 éven át jelent meg. Az egyes füzetek témái a bányászat kultúrtörténetének és néprajzának a legszélesebb körét ölelik fel, a szakemberek szerint a téma valóságos „kincsesbányájának” számítanak. Terjedelmük leginkább 20 és 60 oldal között váltakozik, de néhány esetben kisebb vagy nagyobb oldalszámokkal is találkozhatunk. A szerzők általában az említett munkaközösség tagjai közül kerültek ki. Több mint 60 darabot maga *Kirnbauer professzor* írt vagy társszerzőként jegyzett. A kiadás a bécsi *Montan-Verlag* égisze alatt folyt, amely az osztrák központi bányászati publikációkat (évkönyv, naptár stb.) is gondozta. Az LGH egyes füzetei ma már könyvészeti kuriózum-

nak számítanak, a német nyelvterület antikváriumaiban 10 és 75 euró közötti áron fordulnak elő, a terjedelem és a keresettség függvényében.

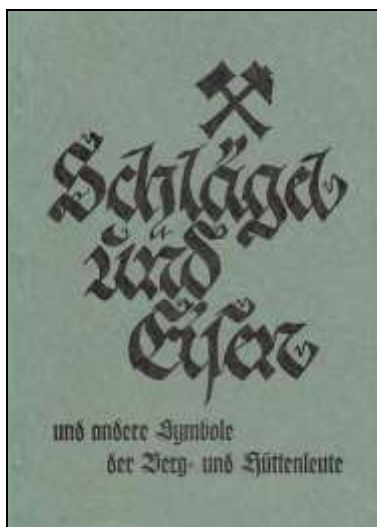
A sorozatból kiemelkedik az 1958-ban megjelent 36. szám, amely 393 oldalt és 155 ábrát tartalmaz, és a többiektől eltérően cérnafűzést és kemény kötést kapott. Szerzője *Franz Kirnbauer*, és kétségtelenül a professor legfontosabb munkája. A címe: *Bau- steine zur Volkskunde des Bergmanns oder Bergmannisches Bra- uchtum* (Építőkövek a bányászok néprajzához, avagy bányászszokások). A maga nemében alaplűnek számít; nem véletlen, hogy ára az antikváriumokban 75 euróig felkűszik, azaz mai árfolyamon több mint 27 ezer forintot is kérnek érte!

A könyv anyaga 10 részre osztva, ezeken belül pedig alfejezetre tagolva felöleli a téma minden lényeges kérdését, a következők szerint: I. Privilégiumok, bányaszabadság, jog, bányászvisélet; II. Bányász szaknyelv, bányászköszöntés, bányász-szólások; III. Bányászdal, bányásztánc, bányászzenészek; IV. Bányászszokások a felszínen és a föld alatt; V. Bányászszokások az év folyamán, Barbara-ünnep, Bányászszenetek; VI. A sóbányászok és a sófűzők szokásai, Halloren²; VII. Bányászmesék, Walenbücher³, bányász-hiedelmek; VIII. Népi bányászati technika, üzemi épületek, építés, bányatelepek, akna- és tárnanevek; IX. Bányászszimbólumok, bányásztársadalom, a bányászok vándorlása; X. Különfélék. A gazdag kép- és ábraanyag nagyban hozzájárul a könyv értékéhez.

² Halloren: a *Halle a. d. Saale*-i (Szász-Anhalt tartomány, Németország), gazdag hagyományokkal rendelkező *Salzwirker Brűderschaft* (alapítási éve 1491) tagja. (Salzwirker: „sómunkás”, „sókészítű”, aki nem bányász-sza, vágja a sűt, hanem főzi, lepárolja a „sűfűző-házban”; Brűderschaft: testvűriség, baráti társaság, szövetség.)

³ Walenbücher: a középkortűl egészen a 19. századig *Közép-Eurűpa* hegyeiben kűszáló őr- és kincskeresűk által készített kéziratos könyvek, amelyekben a gazdag őrlelűhelyekhez vezetű utakat, irányokat jelűlték meg. Egész mondanakűr fűződik hozzájuk. Az őrkeresűk a mesékben varázslatos és kísűrteties idegenekként (walen oder venediger) jelennek meg. (A walen a welsche szűbűl ered, amely a román – francia, olasz stb. – nyelveken beszélűket jelűlte a német nyelvterületen; a venediger = velencei pedig azt jelzi, hogy az őrkeresűk között sok volt az olasz származásű, ha nem is őrpen *Velencébűl*.)

Kirnbauer professzor munkásságának értékét és megbecsülését jelzi, hogy 1975-ben, születésének 75. évfordulója alkalmából az *Osztrák Néprajzi Múzeum* ünnepi könyvet⁴ adott ki a tiszteletére. Ebben a jubiláns életútjának és munkásságának rövid áttekintése után 27 tanulmány szerepel közép-európai (osztrák, csehszlovák, NSZK- és NDK-beli) szerzőktől, valamint egy amerikai kutatótól. A magyarok sem maradtak ki a sorból: *Gyulai Zoltán* és *Tárczy-Hornoch Antal* közös tanulmánya olvasható a könyvben (88-96. old): „*Schemnitz als eines der wichtigsten bergbauwissenschaftlichen Zentren Europas im 18. und 19. Jahrhundert*” (*Selmechánya, mint a bányászati tudományok egyik legfontosabb központja Európában a 18. és a 19. században*) címmel.

Az LGH 156. számának (balra) és a Kirnbauer professzor 75. születésnapjára kiadott ünnepi könyvnek a borítaja.

⁴ HEILFURTH, Herhard – SCHMIDT, Leopold (hrsg.): *Bergbauüberlieferungen und Bergbauprobleme in Österreich und seine Umkreis. Festschrift für Franz Kirnbauer*. Wien, 1975, Österreichisches Museum für Volkskunde, 232 p. + 47 Abb. (Magyarul: *Bányászshagyományok és bányászati problémák Ausztriában és környezetében*. – A könyv elektronikus változata megtalálható a volkskundemuseum.at webhelyen.)

A kötet végén (223-232. old.) *Kirnbauer professzor* 1974-ig terjedő szakirodalmi munkásságát veszi számba *J. A. Sagoschen*; az összeállításban 216 cím szerepel. Feltűnő, hogy 1943-tól 1950-ig – nyilván a háború alatti és utáni megpróbáltatások miatt – egyetlen írása sem jelent meg. Bár már a második világháború előtt is sokat publikált, ilyen irányú tevékenysége csak 1950 után bontakozott ki igazán, főként a *Leobeni Zöld Füzetek* hasábjain.

Franz Kirnbauer életének és munkásságának néhány magyar vonatkozása is van. 16 éves gimnazista volt *Mödlingben*, amikor alkalma volt *Pécsre* utazni, ahol megtekintette az osztrák *Első Dunagőzhajózási Társaság* (röviden a DGT, német rövidítése DDSG) egyik feketeköszén-bányáját. Megragadta a figyelmét a német (*Glück auf!*) és a magyar (*Jó szerencsét!*) bányászköszöntés közötti különbség. 1939-ben tanulmányt közölt (valószínűleg helyszíni vizsgálatok alapján) az akkoriban feltárt bodrogszegi kaolin-előfordulásról⁵. A *Leobener Grüne Heft*e általa szerkesztett vagy írt egyes füzeteiben magyar vonatkozásokkal is találkozhatunk.

Az 1970-es évek elején a *Érc- és Ásványbányászati Múzeum* igazgatója, *Murvy László* meghívására *Kirnbauer professzor Rudabányára* látogatott. Elismeréssel szólt a múzeum gyűjteményeiről és kiállításáról. Itt ismerte meg *Rudabánya* középkori városi pecsétnyomóját (készült 1351 előtt), amelynek láttán megállapította, hogy azon a bányászszimbólumok ábrázolása (az ék és a kalapács nem keresztezve, hanem álló helyzetben, szimmetrikusan elrendezve kerültek kialakításra) hasonlóságot mutat *Kuttenberg* (ma *Kutná Hora, Csehország*) 13. század végére datálható pecsétjével. Erre a 14. század első feléből más példákat nem ismerünk. E párhuzam alapján valószínűnek tartotta, hogy a 14. században kuttenbergi ezüstabányászok érkeztek *Rudabányára*, és ők voltak a város alapítói. Közülük kerülhettek ki az első vezetők is, és ebben a minőségükben az „otthonihoz” hasonló pecsétet készítették új lakóhelyük számára. A *Murvy Lászlótól* kapott rudabányai város-

⁵ Das neue Kaolinvorkommen von Szegi bei Tokaj. = *Zeitschrift für praktische Geologie*, Bd. 47., 1939, p. 71-75.

pecsét-rajzot hamarosan közölte is *Kirnbauer professzor* a kuttenbergi fotójával együtt az LGH 156. számában (8. old., 4. ábra)⁶.

Dr. Franz Kirnbauer (balra) és Murvay László a rudabányai Érc- és Ásványbányászati Múzeum bejáratánál (1970-es évek eleje).

⁶KIRNBAUER, F.: *Schlägel und Eisen und andere Symbole Berg- und Hüttenleute*. Wien, 1974. – A rudabányai pecsét fotója magyar kiadványokban (a Domanovszky-féle *Magyar művelődéstörténet* I. kötetében, 1939-ben és a *Rudabánya ércbányászata* c. monográfiában, 1957-ben) már régebben közlésre került, de ezek *Kirnbauer professzor* előtt a jelek szerint ismeretlenek maradtak.

Sajnos az LGH teljes sorozata tudomásunk szerint nem található meg egyetlen magyarországi könyvtárban vagy tudományos intézményben sem. A *Miskolci Egyetem Központi Könyvtárában* a katalógus szerint 122 számot őriznek, a hazai kutatók tehát szerencsés esetben ott hozzájuthatnak a kívánt füzetekhez. Az OSZK-ban, a soproni és a rudabányai szakmúzeumban is előfordulnak szórványszámok.

Hogy felhívjuk a szakemberek figyelmét a sorozatra, az alábbiakban közöljük az LGH teljes címlistáját, amely a tájékozódáshoz, s ha szükséges, a modern technika igénybe vételével, elektronikus formában, akár külföldről történő beszerzéshez is segítséget nyújthat.

Kirnbauer professzor szakirodalmi bibliográfiájának közlésétől – a *Bányászattörténeti Közlemények* korábbi számaiban közölt életmű-ismertetésektől eltérően – ezúttal eltekintünk, mivel az megtalálható a tiszteletére kiadott ünnepi könyv fent említett helyén, és amúgy is erős átfedést mutat az LGH-val.

A Leobener Grüne Hefte-sorozat számai

1. K. L. Schubert: Das Barbaraspiel, 1951.
2. F. Kirnbauer: Lob des Bergbaus, 1951.
3. F. Kirnbauer: Bergmannsprüche 1952.
4. F. Kirnbauer: Bergmanns Gruß, 1952.
5. F. Kirnbauer: Bergmanns Gesang, 1952.
6. F. Kirnbauer: St. Barbara in der Kunst, 1952.
7. F. Kirnbauer: Der Bergbau in der Kunst, 1953.
8. K. L. Schubert: Vom Wesen des Bergmanns, 1953.
9. H. Winkelmann: Kunst und Kultur im Bergbau, 1953.
10. F. Kirnbauer: Bergmanns Weihnacht, 1953.
11. F. Kirnbauer: Bergmanns ABC, 1954.
12. F. Kirnbauer: Bergmanns Sagen, 1954.
13. K. L. Schubert: Das Spiel vom Bergmann und vom Tod, 1954.
14. K. L. Schubert: Erzherzog Johann und der Bergbau, 1954.
15. F. Kirnbauer: Johannes Mathesius und der Bergbau, 1954.
16. K. L. Schubert: Das steirische Ständespiel, 1955.
17. G. Heilfurth: St. Daniel im Bergbau, 1955.

18. Kirnbauer–Schubert: Die Märe vom Feldbauer, 1955.
19. F. Kirnbauer: Georg Agricola und der Bergbau, 1956.
20. F. Kirnbauer: Bergmännisches Brauchtum in Kärnten, 1956.
21. Kirnbauer–Schubert: Der Schwazer Bergreim, 1956.
22. W. Kadletz: Die Bergstadt Leoben, 1956.
23. K. L. Schubert: Das Bleiberger Knappenspiel, 1956.
24. O. Wohlgemuth: Lieder eines Ruhrkohlenbergmanns, 1956..
25. F. Kirnbauer: 400 Jahre Schwazer Bergbuch, 1956.
26. F. Kirnbauer: Eisen und Erz im Volksglauben, 1957.
27. L. Schmidt: Volksschauspiel der Bergleute, 1957.
28. Kirnbauer–Schubert: Die Sage vom Magnetberg, 1957.
29. K. L. Schubert: Das Schwibbogenspiel, 1957.
30. F. Kirnbauer: Lob auf St. Barbara, 1957.
31. E. Egg: Wirtschaftswunder im silbernen Schwaz, 1958.
32. L. Schmidt: Heiliges Blei, 1958.
33. F. Kirnbauer: Zwanzig fröhliche Bergmannslieder, 1958.
34. W. Bartock: Kohle, edle Bergmannsbraut, 1958.
35. K. L. Schubert: Goethe in Ilmenau, 1958.
36. F. Kirnbauer: Bergmännisches Brauchtum, 1958.
37. W. Schuster: Vordernberg und seine techn. Denkmale, 1959.
38. F. Kirnbauer: Wappen der Stadt Leoben, 1959.
39. L. Schmidt: Volkskunst der Bergleute in Österreich, 1959.
40. Kirnbauer–Steiskal: Herrengrun der Kupfergegenstände, 1959.
41. H. Berg: Männer am Bohrturm, 1959.
42. J. P. Hebel: Der Bergmann von Falun, 1960.
43. F. u. H. Kirnbauer: Hildegard von Bingen und ihr Wissen von den Steinen, Erzen und Metallen, 1960.
44. W. Schellhas: Eduard Heuchler, 1960.
45. G. Probszt: Niederungarische Bergstädte, 1960.
46. Kirnbauer–Schubert: Eisenertztischer Berckreimen, 1961.
47. Kirnbauer–Müllner: Vordernberger Bergreim, 1961.
48. F. Kirnbauer: Das Steinbuch des Konrad von Megenberg, 1960.
49. F. Kirnbauer: Adam Riese und der Bergbau, 1960.
50. F. Kirnbauer: Speculum metallorum, 1961.
51. F. Kirnbauer: Knappen und Hüttenleut, 1961.
52. H. Kloepfer: Steirische Roas, 1960.
53. P. Habraschka: Lied der Teufe, 1961.
54. K. L. Schubert: St. Barbara vor dem Stollen, 1961.
55. Engel–Schubert: Kalendarium, 1961.
56. F. Kirnbauer: Das Dieselmutter Bergweistum, 1961.

57. V. Mihel: Männer im Ölfeld, 1961.
58. F. Kirnbauer: Bergleute in einem alten Betrugs-Lexicon, 1962.
59. F. Kirnbauer: Der Ledersprung, 1962.
60. F. Kirnbauer: Ein hübscher Spruch, 1962.
61. W. Kadletz: Der Steirische Erzberg im Bild, 1962.
62. W. Haid: Vincenz Fichtl's Leobener Fries, 1962.
63. K. Bax: Mensch und Feuer, 1963.
64. F. Kirnbauer: Bergmannstage in Österreich, 1962.
65. M. Pichler: Der Mariazeller Eisenkunstguß, 1963.
66. H. Berg: Mensch und Werk, 1963.
67. F. Morton: Der urzeitliche Salzbergbau in Hallstatt, 1963.
68. Egg-Kirnbauer: Das Bruderhaus zu Schwaz, 1963.
69. J. v. Sperges: Schreiben an einen Freund, 1963.
70. F. Tremel: Eisenerz, 1963.
71. H. Berg: Werk und Arbeit, 1963.
72. K. L. Schubert: Unter und über Tag, 1963.
73. F. Tremel: Bergbau und Kultur in der Steiermark, 1964.
74. B. Zimmel: Der Goldmacher Seefeld in Rodaun, 1963.
75. F. Kirnbauer: Der Tiroler Landreim, 1964.
76. L. Schmidt: Die Weihnachtskrippe von Rinn in Tirol, 1964.
77. Richter-Kirnbauer: Der Bergbau Seegraben 1606 - 1964, 1964.
78. Haid-Kirnbauer: Der Leobener Bergmannsbecher, 1964.
79. F. Kirnbauer: Der steirische Bergmann, 1964.
80. F. Kirnbauer: Fünfzehn Jahre "Leobener Arbeitskreis", 1964.
81. F. Kirnbauer: Goethes Einstellung zu technischen und sozialen Fragen des Bergbaus, 1964.
82. P. Ippen: Denk- und Merkwürdiges aus dem österreichischen Bergbau, 1965.
83. F. Pöschl: Des Bergmanns Licht, 1969.
84. F. Fuczek: Licht aus dem Berg, 1965.
85. F. Kirnbauer: Bergmännisches Brauchtum in Österreich, 1965.
86. P. Habraschka: Der Kumpel lacht, 1966.
87. F. Fuczek: Hebt aus dem Dunkel das Licht, 1965.
88. Pickel-Sieber: Die weitberühmte Bergparade zum Schneeberger Streittag, 1966.
89. F. Kirnbauer: Der Röhrebüheler Bergreim, 1966.
90. H. Kern: Österreichs Bergbau einst und jetzt, 1968.
91. H. Berg: Sport im Ölfeld, o. J.
92. F. Tremel: Bergbau und Kultur in Kärnten, 1970.
93. E. J. Czuray: Alte Bergwerksgeschichten aus Oberkärnten, 1966.

94. F. Kirnbauer: Der Idrianische Bergreim, 1967.
95. J. Urban: Bergbau-Symbole aus Kuttenberg, 1966.
96. F. Kirnbauer: Christoph Weigels "Alabasterer", 1966.
97. G. Montanus: Der Hüttenberger Reifanz, 1966.
98. J. Mathesius: Die 10 Gebote für Bergleute, 1966.
99. Kirnbauer–Steiskal-Paur: Iserlohner Dosen, 1969.
100. F. Kirnbauer: Kerns Abhandlung vom Berg-Bau, 1973.
101. F. Tremel: Die Entwicklung des Eisenwesens im Raum Leoben, 1967.
102. W. Haid: 300 Jahre Marktbrunnen Vordernberg, 1968.
103. F. K. Lercher: Bergmännischer Jahreskreislauf, 1967.
104. E. Preuschen: Urzeitlicher Kupfererzbergbau in den österreichischen Alpen, 1967.
105. L. Bäcker: Das Schwazer Bergbaubild, 1967.
106. F. Kirnbauer: Gesänge aus einer alten Bergstadt — 450 Jahre Joachimsthal, 1967.
107. P. Habraschka: Zwischen Tag und Nacht, 1967.
108. G. Heilfurth: Der Vorstellungskreis vom "Bergegeist" bei Georg Agricola und seinen Zeitgenossen, 1967.
109. F. Tremel: Der Bergbau als städtebildende Kraft in der Steiermark und in Kärnten, 1968.
110. Bever–Kirnbauer: Goethe am Brennenden Berg bei Dudweiler (1770), 1970.
111. W. Rosenberger: Der Schladminger Bergbrief u. d. Bergordnung f. d. Hintere Grafschaft Sponheim, 1968.
112. F. Kirnbauer: Adam der erste Bergmann gut, 1968.
113. H. Koren: Der Bergmann, der Hüttenmann – Gestalter der Steiermark, 1968.
114. F. Kirnbauer: Christoph Weigels "Häuer" und "Bergsänger" (1721), 1969.
115. H. Pienn: 300 Jahre Eisenerzer Wunderstufe, 1969.
116. Denk–Kirnbauer: Christoph Weigels und Abraham a Sancta Clara "Bergknapp" (1698), 1969.
117. F. Kirnbauer: Zwei alte bemerkenswerte Bergmannslieder aus der Steyermark, 1970.
118. F. Kirnbauer: Pater Laimingers Ehren-Rede auf die Marianische Wunderstufe, 1969.
119. A. Awerzger: Der Bergbau im Bezirk Spittal/Drau in Vergangenheit und Gegenwart, 1970.
120. E. J. Czuray: Die "Berghäckel" von Fresach in Oberkärnten, 1970.
121. F. Grieshofer: Das Ischler Bergfest, 1970.

122. F. Kowall: 350 Jahre Tagbau Gumpoldskirchen, 1970.
123. Kirnbauer–Werneck: Paracelsus und der Bergbau, 1970.
124. Haid–Kirnbauer: Bergmännische Mettenschichten, 1970.
125. Altmüller-Kirnbauer: Ein steirisches Walenbüchlein, 1971.
126. H. Pienn: Schützenscheiben mit bergmännischen Darstellungen aus Eisenerz, 1971.
127. H. u. F. Kirnbauer: Bergmanns-Sagen aus Siebenbürgen, 1971.
128. J. Urban: Bergmanns-Sagen aus Kuttenberg, 1971.
129. O. Klobassa: Der Große Kupferberg in Falun, 1971.
130. G. Mutschlechner: Das Messingwerk Achenrain in Tirol, 1971.
131. F. Kirnbauer: Vom Wunder der Eisenblüte, 1972.
132. W. Günther: Die Saline Hall in Tirol, 1972.
133. F. Kirnbauer: Auf den Mann mit dem Licht vergesst mir nicht!, 1971.
134. H. Pienn: Bergknappen aus der Spanschachtel, 1972.
135. F. H. Ucik: Bergbau und Montanindustrie auf österreichischen Briefmarken, 1972.
136. E. Schönwiese: Der Erde Sieg oder Das Spiel von den 7 Mineralen, 1972.
137. F. Kirnbauer: Das Wissen F. E. Brückmanns im Jahr 1727 über den Bergbau in der Steiermark, 1972.
138. G. Heilfurth: Der Wald als 'Fundort' und 'Schauplatz' in den Bergbausagen des deutschen Sprachgebietes, 1972.
139. F. Kirnbauer: Der Bergwerks-Narr aus Abraham a Sancta Clara's CENTIFOLIUM STULTORUM (1725), 1972.
140. G. Heilfurth: Das Montanwesen als Wegbereiter im sozialen und kulturellen Aufbau der Industriegesellschaft Mitteleuropas, 1972.
141. G. Heilfurth: "Sing auf, Schlägelgesell", 1972.
142. W. Wieland: Zwei bemerkenswerte Bergmannsfiguren in der Kirche zu Turrach, 1973.
143. M. Blechschmidt: Russische Hörner im Bergbau des Sächsischen Erzgebirges, 1973.
144. Pöschl–Kirnbauer: Glückauf, Glückauf, Glückauf, die Losung sey!, 1973.
145. H. Pienn: Spielkarten mit Bergmannsdarstellungen, 1973.
146. Braumüller–Nemetz: Der Iglauer Berghäuerzug, 1973.
147. H. Dennert: Oberharzer Ausbeutefahnen, 1973.
148. K. Repetzki: 3000 Jahre Grubengeleuchte. Zur Geschichte der Grubenlampe, 1973.
149. F. Kirnbauer: Das Grubenlicht im Bergmanns-Lied, Spruch, Brauch und in der Kunst, 1973.

150. Fuczek–Kirnbauer: Österreichische Bergmannskantate, 1975.
151. F. Kirnbauer: Christoph Weigels "Häuer", "Hüttenmeister" und Hüttschreiber" (1721), 1974.
152. Kirnbauer–Kunnert: Männer des Bergbaus, 1974.
153. F. K. Lercher: Schlägel und Eisen, 1974.
154. G. Seib: Gerhard Heilfurth. Zur Kultur des Bergbaus, 1974.
155. F. Pöschl: Glückauf! Euch im Lichte, 1974.
156. F. Kirnbauer: Schlägel und Eisen und andere Symbole Berg- und Hüttenleute, 1974.
157. F. Kirnbauer: Der Bergleut Spiegel, 1975.
158. O. Kaltenbrunner: Der Bergmann vor Ort, 1975.
159. Denk–Kirnbauer: Schatzkammern im Steirischen Erzberg, 1975.
160. F. Kirnbauer: Ein Montanistischer Wegweiser durch Steyermark, 1975.
161. G. Schenk: Die Pribramer 1000-Meter-Feier (1875), 1975.
162. F. Kirnbauer: Christoph Weigels "Markscheider", "Häuer" und "Untersteiger" (1721), 1976.
163. Kirnbauer–Pienn: Frisch auf mit Glück - Sächsisches Bergbaubild und Bergspruch um 1530, 1975.
164. F. Kirnbauer: Der Markscheider und seine Tätigkeit im Bergmannslied, Spruch, Brauch und in der Kunst, 1976.
165. F. Kirnbauer: Silber und Silbererz in Bergmannssprache, Spruch und Lied, 1976.
166. F. Kirnbauer: Der Gasteiner Bergreim (1553), 1976.
167. H. Pienn: Bergmännische Weihnachts-Pyramiden aus dem Erzgebirge, 1976.
168. F. Kirnbauer: Helmut Wilsdorf. Montangeschichte und Montanethnographie, 1977.
169. F. Kirnbauer: Bergleute - Werkleute. Männer von heute, 1977.
170. F. Kowall: 50 Jahre Diabas-Tagbau in Saalfelden, 1977.
171. F. Kirnbauer: Bergmannssprüche und Bergmannsgebete, 1977.
172. F. Kirnbauer: Geschichte der Sprengarbeit im Bergbau, 1977.
173. F. K. Lercher: Das große, letzte Wägen, 1977.
174. Kirnbauer–Neumann: Die Erwähnung des Bergbaus in der Evangelienharmonie des Mönches Otfried von Weißenburg, 1977.
175. G. Jontes: Vordernberg und Eisenerz im Jahr 1793, 1977.
176. O. Rinner: Peter Rosegger und das steirische Eisen, 1978.

(Franz Kirnbauer halála után)

177. Franz Kirnbauer, Leben und Werk, 1978.

Irodalom

SAGOSCHEN, Josef Alois: Franz Kirnbauer – 75 Jahre. = Heilfurth, Gerhard – Schmidt, Leopold (hrsg.): *Bergbauüberlieferungen und Bergbauprobleme in Österreich und seine Umkreis. Festschrift für Franz Kirnbauer*. Wien, 1975, Österreichisches Museum für Volkskunde, 9-13. p.

Halloren-glas, 1710. Festett üveg pohár a hallei Salzwirker Brüderschaft tagjainak (Halloren) ábrázolásával. (A műtárgy a Kunstmuseum Moritzburg Halle tulajdona. A kép forrása: HalleSpektrum.de)